

Olga Slavíková: Etnografie posilovny: Konstrukce těla

Posudek oponenta diplomové práce

Oponet: Tomáš Samek, M. A.

Diplomová práce Olgy Slavíkové je socioantropologickou sondou do prostředí pardubické posilovny, v níž zkoumá především vztahy mezi tělosností, genderem a bourdieuovsky chápanou sociální hierarchií.

Diplomantka si klade tři základní výzkumné otázky: 1. Co lidé považují za dokonalé tělo a co dělají pro to, aby se k tomuto ideálu těla přiblížili? 2. Jak gender ovlivňuje proces konstrukce těla? 3. Jakým způsobem se formují vzájemné interakce mezi lidmi a jaká je jejich vazba na dosažení ideálu konstrukce těla? Metodologicky se přitom opírá o zúčastněné pozorování a rozhovory s těmi, kdo do posilovny docházejí. Posilovnu v souladu s bourdieuovskou tradicí prezentuje jako sexualizovaný sociální prostor, v němž se aktéři kooperativně i antagonisticky stýkají ve snaze nejen realizovat svou představu o dokonalém těle, nýbrž i v aktivitách vzájemného poměřování, konkurence a příležitostné spolupráce. I cvičenec, který tvrdí, že je v posilovně jen sám za sebe, prokazuje při rozhovoru velkou míru povědomí o sociálních vztazích a skupinových vazbách.

Pozitiva práce: Autorka prokazuje obeznámenost s antropologickou literaturou na dané téma a tento aspekt patří bezesporu k nejsilnějším stránkám textu. Lze říci, že na výzkumné otázky se jí víceméně daří odpovědět. Práce je logicky členěná, netrpí klasickým dělením na teoretickou a praktickou část, nýbrž snaží se integrovat společenskovední poznání s tím, co autorka zažívá a poznává v terénu. Pěkný je pokus o konstrukci mocenských polí v sociálním prostoru posilovny, který v duchu vztahu mezi "social space" a "physical place" usiluje o propojení sociálních kategorií s fyzickými prostory posilovny. Obzvlášť cenné je to, že autorka dokáže pracovat se sociálněantropologickým pojmoslovím, když uvažuje o tom, s čím se setkává v terénu.

Negativa práce: Za ne zrovna šťastnou považují formulaci vymezení, jak autorka sama uvádí, "hlavní myšlenky celé práce" jakožto "dilematu, zda ovlivňuje konstrukce genderu konstrukci těla nebo naopak konstrukce těla ovlivňuje pojetí genderu" (s. 8). Je přece zřejmé předem a bez nutnosti pouštět se do velkého výzkumu, že tento vztah je dialektický, že jedno podmiňuje druhé a druhé první a že v mnoha případech je problematické takto kontrárně otázku vůbec stavět. Kdyby místo "dilema, zda" napsala autorka "otázka, jak" - šlo by o daleko smysluplnější formulaci. Tím spíš, že právě to pak sama zkoumá. Na to, "zda", má už antropologie dávno odpověď. Přesto se tato disciplína znovu a znovu pouští do konkrétních terénních výzkumů toho, "jak".

Pozoruhodná je kapitola Typologie lidí z pohledu informantů - první kapitola, která čtenáře vskutku zaujme. Prezentuje skupiny lidí z *emické* perspektivy návštěvníků posilovny. Je ovšem velká škoda, že se autorka nepokusí takto získanou kategorizaci přehledně shrnout a hlavně propojit ji s *etickou* typologií skupin, kterou sama na základě svých výzkumů v terénu vytváří v závěru práce.

Autorka některé výpovědi analyzuje povrchně a dokonce zkresleně: Jestliže na otázku po tom, jak má vypadat ideální tělo, informátor odpoví dotazem, zda má výzkumnice na mysli tělo mužské nebo ženské, neznamena to nutně, jak se na jednom místě v práci dovozuje, že se informátoři primárně kategoriálně vymezují vůči opačnému pohlaví. To ostatně sama autorka později na několik místech sama zdůrazňuje: že zejména tzv. muži vytrvalci se spíš poměřují s jinými muži. Tím ovšem popírá to, co sama předtím analyticky nepřesně zformulovala.

Vysoce pozitivně hodnotím závěrečný pokus o již zmíněnou bourdieuvskou typologii společensko-prostorových vztahů v posilovně: bohužel zvolená označení skupin autorkou vytvořených nejsou zrovna výstižná. Je "Lady K" zařazená mezi "pocivce" snad méně vytrvalá než někteří "vytrvalci"? Jsou naopak někteří "vytrvalci" méně pociví než ti, koho autorka označuje jako "pocivce"? A není třeba i zmíněné "Lady K" vlastní určitý idealismus v tom, s jakou sveřepostí směřuje za ideálem sebe samé, jež si vytýčila? Opravdu jsou idealisti vyskytují typicky jen ve stejnojmenné skupině? Tento pokus o sociální kategorizaci a situování jednotlivých skupin do mocenského pole považují, jak jsem již řekl, za nesmírně hodnotný; o to větší je škoda, že se autorka víc nezamyslela nad trefnějšími názvy pro kategorie, k nimž svou analýzou dospěla. Výsledek této pěkné analýzy to poněkud znehodnocuje.

Ačkoli se práce svým duchem i citovanou literaturou hlásí jednoznačně k sociálnímu konstruktivismu, na mnoha místech textu najdeme věty, které jsou nevědomky, implicitně spíše esencializující, aniž si to autorka uvědomuje.

Formálně by práci prospělo, kdyby byla ještě jednou pročtena a opravena - nejde jen o četné chyby v interpunkci, nýbrž i o to, že některé věty syntakticky nedávají vůbec smysl, protože v nich třeba chybí sloveso. Zejména závěrečné části práce tak působí dojmem, že autorka buď už neměla dost sil, nebo dost času na to, aby práci dotáhla do finální podoby. U takto kvalitní, nadprůměrné práce to mrzí víc než u textů jiných.

Internetové odkazy ani zdaleka neodpovídají požadavkům na to, jak mají být citovány: jde o pouhý neuspořádaný seznam různých URL (tj. internetových adres) bez uvedení data přístupu, názvů stránky a čehokoli dalšího: kapitolka 10.1 zkrátka nespĺňuje ani nejjákladnější požadavky na bibliografii internetových zdrojů.

Za vyslovený lapsus považují závěrečnou stranu: ačkoli se celá práce nese v duchu sociálního konstruktivismu a hlásí se k němu ve svých východiscích i závěrech, poslední citovaná pasáž, která v ženě spatřuje "záblesk zla staršího než vesmír," je bonmotem esencialistickým *par excellence*: představuje opačné pohlaví jako jakési pra-zlo. K tomu autorka v rozporu se vším, co vyzkoumala, dodává: "Poznamenávám, že mi nezbyvá nic jiného, než souhlasit." To je poslední věta práce, která do velké míry popírá celý její předchozí tón i obsah. Ano, jde o pouhou literární nadsázku a snad se lze domnívat, že autorka chtěla hlavně upozornit na kompetitivní povahu genderových vztahů. Přesto tento laciný textový efekt, jak vystřižený z bulvární četby, práci nepomáhá, ale působí jako rádoby efektní a přitom nepovedená tečka.

Vzdor všem výtkám pozitivu předkládané diplomové práce výrazně převažují a celkově ji hodnotím jako vskutku zdařilou. **Doporučuji ji k obhajobě** a navrhuji pro ni známku **výborně minus**.

